

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דבורי בן בשט ז"ל

אשת עובדיה - אמונה בצל משבר

ורדית אביחי

מלכים ב, ד:

{א} ואִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׂי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעָקָה אֶל אֱלִישֶׁע לֵאמֹר עֲבָדְךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עֲבָדְךָ הָיָה יָרָא אֶת יְקוֹק וְהַנְּשָׂה בָּא לִקְחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדָיו לֹא לְעֲבָדִים: {ב} וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישֶׁע מָה אַעֲשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי מָה יֵשׁ לָךְ בְּבֵית וְתֹאמְרִי אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כָּל בְּבֵית כִּי אִם אֶסוּךְ שָׁמֹן: {ג} וַיֹּאמֶר לָכִי שְׂאֵלִי לָךְ כְּלִים מִן הַחוּץ מֵאַתָּה כָּל (שִׁכְנָכִי) שְׁכִנְיָה כְּלִים רַקִּים אֶל תִּמְעֵיטִי: {ד} וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדְּלֵת בְּעֵדְךָ וּבְעֵד בְּנִיךָ וַיִּצְקֶתָ עַל כָּל הַכְּלִים הָאֵלֶּה וְהִמְלֵא תִּסְעֵי: {ה} וַתִּלָּךְ מֵאַתָּה וַתִּסְגַּר הַדְּלֵת בְּעֵדְךָ וּבְעֵד בְּנִיךָ הֵם מִגִּשִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (מִיִּצְקָתָ) מוֹצֵקֶת: {ו} וַיְהִי כַּמְּלֵאת הַכְּלִים וְתֹאמְרִי אֶל בְּנֵי הַגִּישָׁה אֵלֵי עוֹד כְּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כְּלִי וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶן: {ז} וַתִּבֹּא וַתִּגְדַּל לְאִישׁ הָאֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָכִי מְכַרִּי אֶת הַשָּׁמֶן וְשִׁלְמִי אֶת (נִשְׂכִּי) נִשְׂכִּיךָ וְאֶת (בְּנִיכִי) וּבְנִיךָ תַּחֲיֵי בְּנוֹתָי:

מלכים א י"ח:

{א} וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדְּבַר יְקוֹק הָיָה אֶל אֱלִיהוֹ בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לָךְ הִרְאָה אֶל אַחֲבָב וְאַתָּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה: {ב} וַיִּלֶּךְ אֵלֶיהָ לְהִרְאוֹת אֶל אַחֲבָב וְהִרְעַב חֶזֶק בְּשִׁמְרוֹן: {ג} וַיִּקְרָא אַחֲבָב אֶל עֲבָדָיו אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְעֲבָדֵיהוּ הָיָה יָרָא אֶת יְקוֹק מֵאֵד: {ד} וַיְהִי בְּהַכְרִית אֵיזְבֵּל אֶת נְבִיאֵי יְקוֹק וַיִּקַּח עֲבָדָיו מֵאֵה נְבִיאִים וַיַּחֲבִיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה וְכָל־כָּל־לֶחֶם וּמִים: {ה} וַיֹּאמֶר אַחֲבָב אֶל עֲבָדָיו לָךְ בְּאַרְץ אֶל כָּל מַעֲיָנֵי הַמִּים וְאֵל כָּל הַנְּחָלִים אוֹלֵי נִמְצָא חֲצִיר וְנַחְיָה סוּס וּפְרָד וְלֹא נִכְרִית מִהַבְּהֵמָה: {ו} וַיַּחֲלֶקוּ לָהֶם אֶת הָאָרֶץ לְעֵבֶר בָּהּ אַחֲבָב הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד וְעֲבָדָיו הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבָדוּ: {ז} וַיְהִי עֲבָדָיו בְּדֶרֶךְ וְהִנֵּה אֱלִיהוֹ לִקְרָאתוֹ וַיִּכְרָהוּ וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאֵתָה זֶה אֲדֹנָי אֱלִיהוֹ: {ח} וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לָךְ אָמַר לְאֲדֹנָיךָ הִנֵּה אֱלִיהוֹ: {ט} וַיֹּאמֶר מָה חֲטָאתִי כִּי אַתָּה נֹתֵן אֶת עֲבָדְךָ בְּיַד אַחֲבָב לְהַמִּיתֵנִי: {י} חֵי יְקוֹק אֱלֹקֶיךָ אִם יֵשׁ גּוֹי וּמִמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא שָׁלַח אֲדֹנָי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ אֵין וְהַשְּׂבִיעַ אֶת הַמִּמְלָכָה וְאֶת הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאָהּ: {יא} וְעַתָּה אַתָּה אָמַר לָךְ אָמַר לְאֲדֹנָיךָ הִנֵּה אֱלִיהוֹ: {יב} וְהִנֵּה אֲנִי אֵלֶיךָ מֵאַתָּה וְרוּחַ יְקוֹק יִשְׁאָר עַל אֲשֶׁר לֹא אֲדַע וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחֲבָב וְלֹא יִמְצָאָךְ וְהִרְגֵנִי וְעֲבָדְךָ יָרָא אֶת יְקוֹק מִנְּעָרֵי: {יג} הֲלֹא הִגַּדְתִּי לְאֲדֹנָי אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּהָרִג אֵיזְבֵּל אֶת נְבִיאֵי יְקוֹק וְאַחֲבָב מִנְּבִיאֵי יְקוֹק מֵאֵה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה וְאֶכְלָלֶם לֶחֶם וּמִים: {יד} וְעַתָּה אַתָּה אָמַר לָךְ אָמַר לְאֲדֹנָיךָ הִנֵּה אֱלִיהוֹ וְהִרְגֵנִי: {טו} וַיֹּאמֶר אֱלִיהוֹ חֵי יְקוֹק צָבָאוֹת אֲשֶׁר עִמָּדְתִּי לְפָנָיו כִּי הַיּוֹם אֶרְאֶה אֵלֶיךָ.

1. שמות רבה לא, ד:

בוא וראה, כל מי שיש בו עושר ונותן צדקה לעניים ואינו מלווה בריבית- מעלין עליו כאילו קיים המצוות כולן...ומי היה זה? עובדיה, שהיה עשיר אפוטרופוס של אחאב שנאמר: "ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית". עובדיה היה עשיר יותר מדאי, והוציא כל ממונו לצדקה, שהיה זן את הנביאים, כיוון שבאה אותה הרעה היה לוהו בנשך מן יהורם בן אחאב מה שהיה מספיק לנביאים. זה קיים כספו לא נתן בנשך. אבל יהורם שהלוח בריבית- עד עכשיו זה קיים? יבוא יהוא ויהרוג אותו שנאמר "ויך את יהורם בין זרועותיו ויצא החצי מליבו" ולמה בין זרועותיו ויצא מליבו? לפי שהקשה את ליבו ופשט זרועותיו לקבל הריבית.

2. "ועבדיהו היה ירא את ה'" בארבעה כתיב יראי ה': אברהם, יוסף, איוב ועובדיהו...וכי כל הצדיקים לא היו יראים את ה'? אלא ללמד שהייתה יראתן של אלו בטובת נפש ונדבת לב. אברהם היה מאכיל לכל עובר ושב, יוסף כלכל את אביו ואת אחיו ואת טפם, איוב היה מאכיל ומשקה לכל עובר ושב והיה ביתו פתוח לרוחה, עבדיהו כלכל מאה נביאים.

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דברי בן בשט ז"ל

3. א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאלו באברהם לא כתיב מאד ובעובדיהו כתיב מאד א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות מפני שהחביא מאה נביאים במערה שנאמר (מלכים א יח, ד) ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וגו'.

4. **במדבר רבה יט, ב:** "וכלכלם לחם ומים" אם לחם למה מים? אלא מלמד שהיו המים קשים לו להביא יותר מן הלחם.

5. **מלבי"ם:**

ותאמר וכו' כי אם אסוך שמן ופי' חכמינו זכרונם לברכה שעובדיהו היה מדליק תמיד **שמן** לבני הנביאים אשר בלילה לא יכבה נרם, ראוי שיהיה נס בשמן.

6. **מלבי"ם:**

הייתה אשת עובדיהו שהחביא מאה נביאים במערה ויכלכלם לחם ומים ולצורך זה לווה מעות מאחאב ויהורם לקח ממנו רבית ונשה בו ורצה ליקח את בניו לעבדים וע"כ צעקה אל אלישע שע"י שעבדך היה ירא ה' עי"כ נסתבב שהנושה בא לקחת ילדיו לעבדים. וכבר אמרו אצל בתו של ר' נחוניא: אפשר דבר שנזהר בו אותו צדיק ייכשל בו זרעו, כי הגם שלפעמים מידת הדין פוגע בצדיק, לא יהיה זה בסבת מצווה שהיה עוסק בה תמיד להציל לקוחים למות, וגם שאמר: ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, ואיך אפשר אחר שהיה ירא ה' שייקח הנושה ילדיו לעבדים!?

7. **ילקוט המכירי משלי:**

תנו רבנן: מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול, באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא. שעה ראשונה - אמר להם: שלום, שניה - אמר להם: שלום, שלישית - אמר להם: עלתה. אמרו לה: מי העלך? אמרה להם: זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו. אמרו לו: נביא אתה? אמר להם: לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך אמרתי: דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו? (בבא קמא).

8. "צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל" - זו אשתו של עובדיהו, שהצילה את בניה ולא עבדו עבודה זרה עם אחאב.

9. **גנזי שכטר מדרשים:**

הייתה סכה ראשן של בניה, כדי שיצאו לשוק ולא יאמרו רואיהן על שגזל עובדיהו את אחאב פרעה אלוקים ממנו ונעשה ביתו ריקם. לכן היתה חוסכת מן הכל, ולוקחה שמן, שלא יצאו בניה וראשן נגובין...

10. **אוצר מדרשים:**

אמרה לפניו: רבונו של עולם, יודעת אני בך שאין שכחה לפני כסא כבודך, אדם זורע קישואים, נוטל גדולים ומוכרם, קטנים - חומל עליהם וישן עליהם, בלילה יורד טל ומשקן. לקישואים אי אתה שוכח, לנשי בני הנביאים אתה שוכח? ... ועוד אמרה לפניו: רבש"ע, יודע אני בך שרחמן אתה ואין אכזריות לפניך, שכן כתיב בך: "נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו", להם אין אתה שוכח, לנשי בני הנביאים אתה שוכח?

11. **אוצר מדרשים:**

מהו "לאמור"? אמרה לפניו רבש"ע, בעלי לא לווה אלא לך, שאתה לווה ופורע באמונה... ועבדך אישי מת. ולמה היא מזכרת את בעלה? אמרה לפניו: רבש"ע, אם מתים לאישה אביה ואמה, סומכת על בעלה, מת בעלה על מי תסמוך? אם עשירה היא סומכין אותה לפני עשרה, ומי מכניס אלמנה ושני בניה בתוך ביתו?

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דברי בן בשט ז"ל

12. אוצר מדרשים:

צעקה וצעקה מאתיים ושבעים ואחת פעמים, שכן לאמור בגימטריא... כיון שהלכה לבית הקברות הייתה קוראת: ירא אלוהים! והיו כל המתים מתרגשין ואומרים: למי את קוראת ירא אלוהים? ארבעה נקראו ירא אלוהים, ואלה הן: אברהם ויוסף ועובדיה ואיוב... אמרה להם: איני קורא אלא למי שקוראין בו "ירא את ה' מאד". כיון שהכירו בה שאשת עובדיה היא הלכה ונטלה עפר וזרקה על ראשה, ומתפלשת בעצמה, ואמרה לו: בעלי! בעלי! חובך מבקשים ובאו לגבות שני בניך בחוב שלהם, ולא כך אמרתי לך בשעת פרידתך, מה יהיה על זרעך? ואמרת לי: כך הבטיחני הקב"ה "עזבה יתומיך, אני אחיה ואלמנותיך, עלי תבטחו", ועכשיו בניך הקדושים, היאך גדלו בבית אחאב ואיזבל? ואף בניו פשטו ידיהם ואמרו: קבלינו אבא קבלינו אבא! שאין עוזר לנו.

13. ילקוט מעם לועז:

ועל אשת עובדיה נאמר: "צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל" שהלכה לאלישע ואמרה לו אתה אחד מבני הנביאים שהחביא בעלי במערה? אמר לה: הן, ומה טיבך? אמרה לו: בקש עלי רחמים ואתפרנס ממעשה ידי, ואל אצטרך לבריות. באותה שעה בירכה אלישע ונתברכה ונתפרנסה ממעשי ידיה, ונעשה לה נס בתוך נס.

14. אוצר מדרשים:

לכן יצאת בת קול ואמרה לה: לך אצל אלישע. הלכה אצלו היא ובניה בשקן, מניחים ידיהם על ראשם. כיון שראה אלישע, הכיר בה שמקבר בעלה היא ובניה באין. אמר לה: כלום יש דבר לאותו צדיק בביתו? אמרה לו: לא. אמר לה: כלום מברכים על שולחן ריקם? אמרה לו: יש כלי שמן ויש בו לחלוחית של שמן, אמר לה: תנוח דעתך שהנחת דעתי, איו הברכה מצויה אלא בשמן ואף באהל מועד אין מדליקין אלא בשמן זית, ואף מלכים אינן נמשחים אלא בשמן, משוח מלחמה לא נמשח אלא בשמן. אמר לה: לך ושאלי לך כלים, ומי שיש לו כלים הוא ישאילך, שנאמר: "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום". והלכה ושאלה, באתה ואמרה לו: נטלתי כלים שמבפנים, אמר לה: שאלי לך משבחוץ. מהו מבחוץ? כלים שמכניסין בהם כלים נקובים, ואסיכין שאינן מתוקנים, ואם תמה אתה על דבר זה? בא וראה שברא הקב"ה חתן מן העפר וכלה מן העצם. הלכה ושאלה. אמר לה: הכנסי וסגרי הדלת בעדך והניחי כלים תחת אותו כלי. אמרה לו: יעשה הדבר בפרהסיא וידעו הכל שנעשה נס לאלמנה! אמר לה: בעלך לא כלכל אלא בצנעה. הלכה וסגרה הדלת בעדה. מהו הם מגישים אליה והיא מוצקת? שנתמלאו כל הכלים שמן. וכיון שכלו אמרה לבנה: הגישה אלי עוד כלי, ויאמר אליה: אין עוד כלי. והלא שני בנים היו לה, האחד להיכן הלך? לשאול כלים מן החוץ, כיון שבא ואמר: אין עוד כלי" שמע עמוד השמן ועמד, שנאמר "ויעמוד השמן".

15. מלבי"ם: מה אעשה לך כי אין הברכה שורה על אין רק על דבר יש, וע"כ הגידי לי מה יש לך בבית שעליו תחול הברכה

16. רש"י:

"וסגרת הדלת". כבוד הנס הוא לבא בהצנע. והמלא תסיעי. מלפניך, ותתני כלי אחר במקומו למלאותו, וצלוחית השמן לא תזיזי ממקומו, לפי שהקב"ה עושהו כמעין, ואין דרך מעין לזוזו ממקומו, מדרש אגדה שמעתי.

17. רלב"ג:

כי אם אסוך שמן – הנה אסוך הוא כלי קטן ישימו בו שמן לסוך, והנה היה זה המופת, שבהריק הכלי הזה היה כל האויר הנכנס שם מתהפך לשמן, בדרך ההפך המטה לנחש היה זה המופת בפעם אחת לבד, ולזה צוה אותה שתשאל תחלה כלים רקים מאת כל שכניה, כל מה שאפשר לה, כדי שיהיה לה מהשמן שיעור רב, והיא היתה מוצקת על הכלי, ובהיותו מלא בניה מסיעים הכלי המלא ושמים הכלי הריק, באופן שביציקה אחת נמלאו כל הכלים זה אחר זה. "ותבא ותגד לאיש האלהים" – הנה לא רצתה לעשות מזה השמן דבר אם לא בעצת הנביא, כי לא היתה יודעת מה רצון הנביא בזה.

ימי לימוד תנ"ך

לאורה של תורת ארץ ישראל

לע"נ סיון דברי בן בשט ז"ל

18. ילקוט שמעוני: "ויעמוד השמן"-

שהוקיר ובאת לשאול לו אם תמכור אם לא תמכור, והברכה האחרונה הייתה גדולה מן הראשונה, שנאמר: ואת ובניך תחיי בנותר עד שיחיו המתים.

19. ילקוט מעם לועז:

ויש מפרשים, שבתחילה חשבה שלא תוכל למכור השמן כיון שמעשה ניסים הוא ואין נהנים ממעשה ניסים. אבל לאחר שהוקר השמן...באה ושאלה לאלישע אם מותר לה למכור. והשיב לה, מתי אסור ליהנות ממעשה ניסים כשאפשר באופן אחר, לא כן כשאי אפשר. ונאמר בתוספתא לתרגום וכשנתרחש הנס הזה אמרה לו האם אני חייב לעשר השמן הזה או לא? אמר לה: בעלך זן נביאי ה' בדבר שאין עליו חיוב מעשר, אף את אינה צריכה לעשר, שמעשה ניסים זה.

20. אלשיך:

"ואת ובניך תחיי בנותר" והנה רז"ל אמרו (ילק"ש) מאומרו תחיי שהוא עד תחיית המתים, ועדיין קשה אם לכך נאמר לשון חיות היה לו לומר תחיו כי גם בניה יזכו לתחיית המתים, ובמה שכתבנו מתיישב לשון חיות, ומה שלא נאמר תחיו אפשר שרמז כי כל הברכה הזאת אינה רק כל ימי חייה בלבד כי צדקת היתה, וכמו שאמרו רז"ל על סמיכות הקודם כי מאשר היה קצף גדול על ישראל לא נתקיימו כי אם בזכותה...

21. פסיקתא דרב כהנא ב:

"ואשה אחת מנשי בני הנביאים" [כתוב: "ואשה" עם וי"ו שהוא המשך לדלעיל, וכי מה ענין זה דלעיל מניה שיצא קצף על בני ישראל? אלא אמר רבי מנא: אלולי זכות אשתו של עובדיה הנביא כבר היו ישראל מאותה שעה [שיצא הקצף היו בני ישראל] כלים, מה טעמא? דכתיב: "ואשה אחת מנשי בני הנביאים **צעקה** אל אלישע לאמור עבדך אישי" וגו', [שבזכותה נצלו אלה שדלעיל מניה].

22. פרקי דר' אליעזר כה:

"ארדה נא ואראה **הכצעקתה** הבאה אלי עשו כלה" (בראשית יח, כא)

הכריזו בסדום ואמרו: כל מי שהוא מחזיק ידי עני ואביון וגר בפת לחם, ישרף באש! פלוטית בתו של לוט היתה נשואה לאחד מגדולי סדום, ראתה עני אחד מדוקדק ברחוב העיר ועגמה עליה נפשה עליה. מה היתה עושה? בכל יום כשהיתה יוצאת לשאוב מים, היתה נותנת בכד שלה מכל מזון ביתה וכלכלה אותו עני. אמרו אנשי סדום: מאין הוא חי? עד שידעו הדבר והוציאו אותה להישרף. אמרה: אלוהי עולם, עשה משפטי ודיני מאנשי סדום, ועלתה זעקתה לפני כסא הכבוד. אמר הקב"ה: "ארדה וארא **הכצעקתה** הבאה אלי"- אם כצעקת הנערה הזאת עשו אנשי סדום, אהפוך יסודותיה שלה למעלה ופניה למטה.

23. רמב"ם הלכות תשובה ג, הלכה ד:

צריך כל אדם שיראה את עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב. חטא חטא אחד- הרי הכריע עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה. עשה מצוה אחת- **הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה...**

24. דברים רבה:

"ואחביא מנביאי ה' מאה איש" אמר רבי שמואל בר נחמן: דורו של אחאב עובדי עבודה זרה היו, והיו יוצאין למלחמה ונוצחין, ולמה כן? שלא היה ביניהן דילטורין, לפיכך היו יוצאים ונוצחין. תדע לך כשבקשה איזבל להרוג כל נביאי ה', מה עשה עובדיה? הטמין אותן במערות...ואע"פ שהרבה אנשים סייעו בידו לפרנסם ונתפרסם הדבר, לא היה אדם שאמר לאחאב כך וכך עשה עובדיה.